

«وقایع اسرائیلیه» چالش های حقوقی و اجتماعی طلاق

در رژیم اسرائیل را بررسی می کند

مهرم حلال جونم آزاد؟

مریم شکیب

همیشه طلاق می تواند چالش برانگیز باشد، به ویژه در رژیمی که دادگاه های مذهبی و سکولار در آن دخیل هستند. در رژیم اسرائیل، موضوع طلاق تنها یک مسئله حقوقی یا خانوادگی ساده نیست، بلکه بازتابی است از ساختار پیچیده ای که مذهب، دولت و واقعیت های اجتماعی در آن تداخل دارند. از قوانین سخت گیرانه مذهبی گرفته تا شکاف های طبقاتی و فرهنگی. در رژیم عبری اسرائیل، قوانین طلاق تحت تأثیر سیستم دوگانه دینی و مدنی قرار دارد. این وضعیت باعث شده روند طلاق، به ویژه برای زنان، به دلیل تلفیق قوانین دینی و مدنی با چالش های منحصر به فردی همراه باشد.

نظام دوگانه مدنی - مذهبی

در رژیم اسرائیل، دین نقش بنیادینی در تنظیم قوانین خانواده دارد و طلاق برای هر گروه مذهبی در حوزه ای متفاوت تعریف می شود. ساختار حقوقی طلاق به صورت دوگانه است. از یک سو دادگاه های مذهبی (ربانی) مسئول رسیدگی به طلاق در میان یهودیان هستند و از سوی دیگر، دادگاه های مدنی نقش اصلی را در رسیدگی به مسائل جانبی طلاق مانند تقسیم اموال، حضانت کودکان و نفقه دارند. یهودیان با دادگاه های ربانی سروکار دارند، مسلمانان با محاکم شریعت و مسیحیان با دادگاه های کلیسایی. در مواردی که زوجین فاقد دین یا از ادیان مختلف باشند، دادگاه های خانواده وارد عمل می شوند. این ساختار به ظاهر جامع، در عمل باعث پیچیدگی، تضاد و تبعیض شده است. زنان یهودی برای گرفتن طلاق (گت) نیاز به رضایت همسر دارند و همین وابستگی به شوهر، مشکلات پیچیده ای را در فرایند طلاق تشکیل می دهد.

«گت»، سند طلاق دینی

طلاق در یهودیت فقط با دریافت گت از مرد، معتبر است. بدون آن، زن از نظر دینی همچنان متأهل است و نمی تواند ازدواج مجدد کند. این امر می تواند سال ها طول بکشد و موجب سوء استفاده های مالی و روانی شود. گت، سند طلاق دینی در یهودیت است که تنها توسط مرد به زن داده می شود. بدون این سند، زن حتی اگر از نظر مدنی طلاق گرفته باشد، از نظر مذهبی همچنان متأهل است و اجازه ازدواج مجدد ندارد. در صورت ازدواج مجدد زن و تولد فرزندی از ازدواج دوم بدون گت، آن فرزند از منظر مذهبی «نامشروع» (هامزر) تلقی می شود و حقوق اجتماعی اش محدود می گردد.

بسیاری از مردان از این ابزار برای باج خواهی استفاده می کنند و در قبال صدور گت، درخواست پول، بخشش مهریه یا حتی حضانت فرزندان می کنند. زنان در این فرایند به «عگونه» (زنان در بند) معروف اند و برخی سال ها در این وضعیت باقی می مانند، درحالی که قانون سکوت کرده یا از آنان حمایت کافی نمی کند.

زنان عگونه زانی هستند که شوهرشان از دادن گت خودداری می کند. این زنان نمی توانند دوباره ازدواج کنند و فرزندان حاصل از رابطه جدیدشان در صورت نبود گت، از نظر مذهبی نامشروع (هامزر) محسوب می شوند. طبق آمار، حدود ۶۰۰۰ زن یهودی در رژیم اسرائیل در وضعیت عگونه بوده و سالانه ۱۵۰ مورد به این تعداد اضافه می شود.

در جوامع سنتی و مذهبی، زنان مطلقه اغلب دچار انزوای اجتماعی

می شوند و گاهی حتی در صورت خشونت یا خیانت شوهر، مجبور به ماندن در ازدواج هستند. این محدودیت های اجتماعی بعد از طلاق حتی در میان سکولار هانیز وجود داشته و با انگ اجتماعی همراه است.

دادگاه های مذهبی

عدالت بر اساس شریعت، نه قانون برابر

دادگاه های ربانی در اسرائیل قدرت انحصاری در رسیدگی به طلاق یهودیان دارند. قضات این دادگاه ها همگی مرد هستند و بر اساس تلمود و شریعت یهود حکم می دهند. اگرچه قوانین مدنی مانند حضانت، نفقه یا تقسیم اموال در اطراف این ساختار شکل گرفته اند، اما محور اصلی قدرت در دست دادگاه دینی باقی مانده است.

حتی در جامعه سکولار رژیم اسرائیل، هیچ راهی برای طلاق دینی بدون مداخله دادگاه ربانی وجود ندارد. این وابستگی به ساختار مذهبی، فرایند طلاق را نه تنها طولانی و طاقت فرسا کرده، بلکه عدالت جنسیتی را از بنیاد تهدید کرده است.

طلاق و پیامدهای آن برای زنان

یکی از مهم ترین پیامدهای طلاق، وضعیت اقتصادی زنان است. بسیاری از زنان، به ویژه در جوامع سنتی، خانه دار هستند و پس از طلاق دچار فقر و ناتوانی در تأمین هزینه های زندگی می شوند. هرچند قانون نفقه برای کودکان و در برخی موارد برای زن نیز پیش بینی شده، اما در عمل اجرای آن با مشکلات بسیاری از جمله پنهان کردن درآمد توسط مرد، بی میلی نهادها به اجرای احکام و ضعف ساختار حمایتی مواجه است. با اینکه قانون تصنیف اموال در رژیم عبری وجود دارد و اصولاً دارایی های مشترک حاصل از دوران ازدواج به صورت مساوی تقسیم می شوند، برخی مردان دارایی ها را پنهان یا زنان را با ندادن برگه گت و یا حضانت فرزندان، مجبور به چشم پوشی از حقوقشان می کنند.

زنان معمولاً پس از طلاق، هم باید شاغل شوند و هم مسئولیت حضانت فرزندان را بر عهده بگیرند، درحالی که حمایت دولتی محدود است و نگاه جامعه نیز نگاهی سرزنش آمیز است.

دومین معضل زنان در پروسه طلاق، حضانت فرزندان است. در رژیم اسرائیل، اصل قانونی در موضوع حضانت، «مصلحت کودک» است. اما در عمل، کودکان زیر ۶ سال معمولاً به مادر سپرده می شوند، مگر اینکه دلایل خاصی وجود داشته باشد. کودک تا ۱۸ سالگی (پایان خدمت سربازی) نفقه دریافت می کند. در سال های اخیر، روند به سمت حضانت مشترک پیش می رود، اما این الگو نیز برای زنان چالش برانگیز است زیرا آنان همچنان مسئولیت بیشتری از نظر عاطفی و مالی بر دوش دارند. از دیگر چالش های طلاق در رژیم اسرائیل، معضلات فرهنگی و اجتماعی پس از جدایی است. در جوامع سنتی، زنان مطلقه اغلب دچار طرد اجتماعی، فشار خانوادگی و محدودیت در ازدواج مجدد می شوند. حتی در شهرهای بزرگ و سکولار نیز نگرش منفی نسبت به زنان مطلقه وجود دارد، به ویژه اگر کودک همراه داشته باشند.

این فشارها منجر به کاهش سلامت روان، اضطراب و محدودیت در توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی زنان می شود. کودکان طلاق نیز در محیط های آموزشی و اجتماعی با تبعیض های پنهان روبه رو هستند. در واکنش به چالش های موجود، نهادهایی مانند «Wizo-Women's» و «Yad Leah» (مؤسسه ای یکی از بزرگترین سازمان های زنان در رژیم عبری)

برخی زنان سکولار برای فرار از

بن بیست شرعی، به کشورهای

دیگر سفر می کنند و طلاق خود را در آنجا

به ثبت می رسانند. ولی زنان یهودی مذهبی

حتی اگر طلاق خود را در کشورهای خارجی

ثبت کنند، برای رسمیت بخشیدن به طلاق

نیاز به گت و تأیید دادگاه ربانی در رژیم

اسرائیل دارند

خیریه) و «Mavoi Satum» ایجاد شده اند تا به زنان عگونه و مطلقه کمک کنند. این سازمان ها خدمات حقوقی و روانی ارائه می دهند و در برخی موارد موفق شده اند از طریق فشار های قانونی، مردان را به صدور گت وادار کنند. برخی زنان سکولار برای فرار از بن بیست شرعی، به کشورهای دیگر سفر می کنند و طلاق خود را در آنجا به ثبت می رسانند. ولی زنان یهودی مذهبی حتی اگر طلاق خود را در کشورهای خارجی ثبت کنند، برای رسمیت بخشیدن به طلاق نیاز به گت و تأیید دادگاه ربانی در رژیم اسرائیل دارند. از سوی دیگر، فعالان فمینیست خواستار جدایی دین از ساختار خانواده و انتقال کامل امور طلاق به دادگاه های مدنی شده اند و پیشنهاد داده اند که اجازه داده شود دادگاه های مدنی بتوانند روند طلاق را بدون مداخله ربانی ها به رسمیت بشناسند، اما این موضوع هنوز با مخالفت گسترده مذهبیون روبه رو است.

آمار طلاق در اسرائیل؛ روندی روبه افزایش

بر اساس گزارش اداره آمار مرکزی اسرائیل (CBS)، سالانه بیش از ۱۱۰۰۰ مورد طلاق ثبت می شود.

نرخ کلی طلاق در جامعه یهودی حدود ۱۲٪ است و در میان یهودیان، سکولارها بیشترین نرخ طلاق را دارند که به ۱۵٪ می رسد. این آمار به ویژه در شهرهای بزرگ مانند تل آویو بیشتر است. جامعه خریدی با حدود ۵٪ کمترین نرخ طلاق را دارد، اما این عدد در حال رشد است.

طلاق در میان مسلمانان و اعراب نیز، به ویژه در مناطق شهری، روبه افزایش است. این روند افزایشی بازتابی از تغییر ارزش ها، افزایش استقلال زنان و تغییر نقش های جنسیتی در جامعه مدرن اسرائیل است.

آینده طلاق در اسرائیل

بازنگری در قوانین، یا تکرار الگوها؟

در نهایت، رژیم اسرائیل در مسیر مدرن سازی اجتماعی و اقتصادی خود، با یک تضاد اساسی روبه روست؛ حفظ ساختار مذهبی در قلب سیستم حقوقی خانواده. این تضاد باعث شده عدالت حقوقی به ویژه برای زنان، ناقص و ناکارآمد باشد.

طلاق در رژیم اسرائیل به ویژه در سال های اخیر به موضوعی مهم و چندبُعدی تبدیل شده است. رشد فردگرایی، استقلال زنان، تحصیلات بیشتر و تحول ارزش های اجتماعی باعث شده است که نرخ طلاق افزایش یابد و ساختار خانواده در حال بازتعریف باشد.

درعین حال، ادامه داشتن وابستگی به قوانین مذهبی در برخی ابعاد طلاق، مانعی جدی برای عدالت و برابری در این حوزه است. این موضوع به ویژه بر زنان و کودکان تأثیرات عمیق تری دارد.